

La història contemporània de Catalunya en l'ensenyament primari i secundari, 1970-1990

Francesc Xavier Hernández Cardona

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

UNIVERSITAT DE BARCELONA
DIVISIÓ I
DEPARTAMENT D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA

TESI DOCTORAL

"LA HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA DE CATALUNYA EN
L'ENSENYAMENT PRIMARI I SECUNDARI, 1970-1990"

per Francesc Xavier Hernández i Cardona

Director de la Tesi: Dr. Pelai Pages i Blanch
Setembre del 1993.

CAPÍTOL 7: HISTÒRIA I SOCIETAT CIVIL

El tall històric, història de Catalunya i transició. Els moviments de renovació pedagògica, les ciències socials i la història. La llarga marxa cap a la normalització.

EL TALL HISTÒRIC, HISTÒRIA DE CATALUNYA I TRANSICIÓ

Durant el període 1970-1990 l'*status* de la història a l'ensenyament des del punt de vista institucional educatiu va ser pobre i el de la història de Catalunya pràcticament nul. Com s'ha indicat anteriorment és una situació estranya atès que a partir del 1975 van començar a haver-hi canvis, aparentment importants, en l'Estat espanyol des d'un punt de vista polític: ni més ni menys que la liquidació d'un període dictatorial i l'inici d'una llarga marxa cap a estructures democràtiques, si més no formals. El fet que els canvis polítics no comportessin un canvi automàtic de la reconsideració de la història a l'ensenyament, ni cap iniciativa institucional o cívica en aquest sentit, és simptomàtic. És lògic pensar que l'anàlisi de la història contemporània i la introducció de la història de Catalunya a l'ensenyament haguessin estat profusament potenciats i mimats per part del sistema polític a fi d'assolir una coherència amb el procés de canvi iniciat. La vigència dels programes i temaris franquistes era un contrasentit. Ja hem assenyalat alguns dels dubtes al respecte, i de com el fet que la "reforma" predominés per damunt de la "ruptura" van esdevenir en aquest aspecte determinant.

Al marge, però d'aquests aspectes polítics o de política educativa també hem assenyalat l'estrany silenci de la societat civil. Al

capdavall, una de les raons de l'immobilisme administratiu respecte a la reconsideració de la història en els programes, també s'explica per la manca d'una pressió social que impel·lís el canvi. Estranyament, a partir del 1975 no hi ha a Catalunya una sensibilitat social manifesta respecte la necessitat d'introduir els continguts d'història nacional a l'ensenyament, ni una necessitat per recuperar una història nacional segregada. Certament que la reivindicació lingüística va existir, però la reivindicació d'escola catalana de llengua i continguts no va deixar d'ésser una reivindicació genèrica i abstracta sense propostes de concreció. Les raons que expliquen la manca de sensibilitat al respecte són diverses i òbviament cal entendre-les en un context històric.

El franquisme va suposar un tall brutal en la dimensió cultural de Catalunya, tal vegada la ruptura més brutal en la història del país. Iniciatives polítiques, culturals i econòmiques propiciades pel franquisme, o donades en el seu marc, van configurar la ruptura i la configuració d'un país "distorssionat". La repressió, la liquidació de les estructures polítiques catalanes, l'anorreament de l'experiència política i sindical de les classes populars, l'arraconament de la cultura catalana organitzada, els condicionaments de la societat civil, la gegantina transformació econòmica dels 60, l'arribada d'una immigració massiva inassimilable a curt termini, així com tots els canvis sociològics que de la situació se'n derivaven, configuraven el nou panorama.

El tall cultural va ser molt important; el referent polític entès en la seva dimensió cultural és significatiu. Durant tot el segle XIX i la primera part del XX a Catalunya s'havia generat una determinada cultura política i sindical, basada en la preeminència del federalisme republicà nacionalista i el sindicalisme llibertari. Aquesta cultura política i sindical va aguantar encara orgànicament les embestides del franquisme fins a la dècada dels cinquanta, però

finalment va sucumbir, a causa de la pròpia crisi interna i a causa de la repressió.

En poques dècades, i sense recanvis generacionals, l'experiència històrica atresorada que representaven orgànicament les organitzacions polítiques i sindicals es va perdre. En una situació de anormalitat política, social i nacional alguns dels trets de la personalitat cultural política catalana passaven al bagul de la història.

La lenta represa política en la clandestinitat tindria poc a veure amb la tradició. Els nous moviments para-sindicals, com el de comissions obreres partien, quant a experiència històrica, pràcticament de zero. Políticament es mantindrien, amb una certa operativitat, els comunistes-estalinistes gràcies al suport de l'àmplia infraestructura del moviment comunista mundial (satel·litzat per la URSS). Efectivament, el PSUC mantindria una certa presència a partir dels 50; en canvi, faccions més legítimes i autòctones del comunisme català, com ara el POUM, deixarien de ser operatives a partir del 1950.

La liquidació de la cultura política sindical catalana va propiciar que a les acaballes del franquisme la recomposició política es fes en un marc diferent del tradicional. El nou panorama vindria caracteritzat per una important presència del PSUC, amb una bona xarxa organitzada i la irrupció en massa del socialisme. Aviat però, amb les primeres eleccions, es va demostrar que, en condicions de llibertat, el comunisme tenia un límit i que, a Catalunya, no es repetiria el model italià; així, el socialisme passaria a ésser la força hegemònica de les esquerres. Cal tenir present que el socialisme mai havia tingut força notable a Catalunya, on la força de l'esquerra havia passat pel republicanisme nacionalista. D'altra banda el que havia estat partit hegemònic de la burgesia catalana, la

Lliga tampoc aconseguiria recomposar-se. De fet, però, la burgesia industrial catalana havia deixat d'existir com a bloc cohesionat, i no dirigia ja els centres de decisió econòmica del país. Una part dels hereus de la Lliga s'havien mimetitzat amb el franquisme mentre que els altres, l'ombra de la burgesia catalana, serien arrossegats pel populisme de Convergència Democràtica de Catalunya o per la tradició que representava Unió. De fet la transició democràtica començava amb un mapa polític asimètric amb unes esquerres (socialistes i comunistes) que, per responsabilitat, havien de contribuir a la construcció del nou model d'estat abandonant posicions nacionalitàries, i un centre dreta que formalment recollia la simbologia i la bandera de la reivindicació nacional. En qualsevol cas no existia, a diferència dels anys trenta, una força inequívocament nacionalista i d'esquerres. A tot aquest panorama majoritari cal afegir-hi, lògicament, les forces del franquisme transmutat i una gran quantitat de grups i grupuscles d'extrema esquerra molt nombrosos a Catalunya.

La cultura i la tradició política havia quedat trencada pel franquisme i tot just començava a crear-se de vell nou una nova i vacil·lant cultura política sense arrels clares i sense experiència. Aquest aspecte, tot i que a primera vista no ho sembli, va ser molt important a l'hora d'explicar la complexa transició.

A aquests factors cal afegir-ne un altre, en part subsidiari. Per raons diverses, de les que no cal excloure la dinàmica acció-reacció, bona part de la intel·lectualitat catalana d'aquell moment estava escorada cap a posicions d'esquerra. I el que és més important, nombrosos professionals sintonitzaven amb posicions ideològiques marxistes o bé estaven fortament influïts per aquesta ideologia. Cal no oblidar que el PSUC va arribar a ser, a la vegada, una moda o una necessitat de compromís i identificació entre nombrosos professionals.

Pel que fa al camp de la història, tot i que encara no s'ha fet un balanç seriós en aquests sentit, la influència de la historiografia marxista va ser una realitat incontestable. Certament que el mestratge de Vicens Vives va ser important, i que potser l'Escola dels Annals influïa tant o més. El cert però, és que bona part dels estudiants, a partir dels anys seixanta i sobretot durant la primera meitat dels setanta, sigui per la influència dels nombrosos grups polítics radicals, sigui pel mestratge de professors joves i, al capdavall, per l'ambient general de reacció al sistema, van sintonitzar amb una formació molt mediatitzada pel materialisme històric. Aquesta és també una variable important ja que bona part del jove professorat que, a cavall de la generalització que havia propiciat l'EGB, s'incorporava a escoles i instituts, provenia d'una tradició d'esquerres marxistes.

Degut a aquesta tessitura, a partir del moment de la transició, trobem que bona part del moviment civil organitzat a redós de l'ensenyament: sindicats, moviments de renovació pedagògica, organitzacions polítiques, etc. es movia en unes coordenades ideològiques prefigurades pel materialisme històric en les seves diverses variants: socialisme (el PSOE no havia abandonat encara el marxisme), estalinisme, maoisme, etc.. Aquesta jove generació romandria durant molt de temps a l'ensenyament constituint un poder fàctic d'actituds i opinió, i seria la que engaltaria (funcionàritzada, aposentada i madurada) el procés de Reforma educativa.

Pel que fa al cas de Catalunya aquesta variable és important i explica molts fenòmens. La posició refractària de nombrosos ensenyants a qualsevol intent de normalització nacional en història no s'explica si no és tenint en compte aquesta variable sociològica. El marxisme, que havia esdevingut hegemònic a la universitat dels anys setanta, inseria molt malament dins dels seus mecanismes l'explicació coherent dels fenòmens nacionalitaris. Cal recordar al

respecte que autors com Andreu Nin mai van ser superats, des del punt de vista marxista, en l'explicació de la fenomenologia del nacionalisme i del fet nacional català. Òbviament, les postures del POUM dels anys trenta no eren però les majoritàries entre l'esquerra comunista catalana, ans al contrari, el PSUC era el grup hegemònic, i tot i el paper front-populista cultural que va jugar en alguns moments, responia a uns esquemes ideològics estalinistes reaccionaris, i particularment reaccionaris en el referent a la qüestió nacional. Els socialistes, que pràcticament van sortir per generació espontània a partir del 75 mantenien en canvi posicions més flexibles i obertes, reivindicant fins i tot l'herència del POUM i del republicanisme nacionalista... tot i que a la pràctica el referent marxista era mol important.

La qüestió nacional es veia com un fenomen vinculat a la burgesia i a les revolucions burgeses. Per definició el proletariat no tenia pàtria, el suport a les reivindicacions nacionals tenia un interès conjuntural i transitori a fi d'ajudar a solucionar els problemes pendents de la revolució burgesa. Es considerava que aquesta revolució era encara pendent a Espanya, si més no en la seva vertent política. La necessitat de fer quadrar la història amb el mecanicisme analític del materialisme històric va comportar (un cop tallada la tradició) una interpretació singular de la història i de la història contemporània de Catalunya realment exòtica, on l'ERC apareixia com un moviment burgès o petit burgès radicalitzat i la CNT era un producte de la immigració rural influïda pel socialisme utòpic. Òbviament s'interpretava que el moviment nacionalitari català era el que havia endegat la burgesia (considerada progressista o no segons les versions), i la Lliga amb Prat de la Riba esdevenien el paradigma d'aquest nacionalisme. En qualsevol cas l'equació nacionalisme = burgesia era la més usual.

En aquest punt molts historiadors, marxistes o neo-marxistes, coincidien amb els pressupostos de la historiografia neo-romàntica o neo-noucentista catalana que, òbviament, també situava la burgesia com a motor del fet nacional català i de la represa del país. En qualsevol cas la historiografia donava moltes bandades i no acabava d'acotar una sistemàtica per apropar-se a la història nacional de Catalunya (1).

Tindriem, per tant, en la intersecció dels vectors de cultura política, formació històrica i professionals actius de l'ensenyament, una conjuntura que per força havia de ser dubitativa i distorsionadora a l'hora de plantejar el coneixement de la història nacional a l'ensenyament.

En aquest horitzó els condicionants eren múltiples. D'entrada els professionals de l'ensenyament de la història estaven preocupats per transmetre els modes de producció a l'escola a fi de crear o potenciar ciutadans participatius, crítics i democràtics. Introduir la història nacional com a marc o estructurant era impensable, a més a més, com considerarem més endavant, no hi havia tradició. Com que la preocupació per la història contemporània era majoritària, en la creença ingènua que aquesta era més útil per explicar el present, la història nacional es confonia amb història del nacionalisme. Així, explicar història de Catalunya volia dir per als ensenyants conscienciats, explicar alguns tòpics i centrar-se sobretot en la història política del nacionalisme català; els elements més preparats reivindicaven, com a molt, estudiar la història de Catalunya contemporània des d'una perspectiva econòmica i a partir de la revolució industrial (2).

En resum, tindriem doncs tres variables clares que ens ajuden a entendre l'escassa preocupació per introduir continguts d'història nacional a l'ensenyament:

a) Nova cultura política poc arrelada en el passat i amb poca consciència històrica.

b) Poca clarificació de la historiografia catalana a l'hora d'interpretar la qüestió nacional.

c) Incomprensió o rebuig de sectors docents envers una història a l'ensenyament que recollís el marc nacional.

A aquestes tres variables cal afegir-ne una quarta que realment també esdevenia important: falta d'experiència prèvia.

En efecte, la història nacional de Catalunya mai havia estat present formalment a l'ensenyament. El parèntesi republicà que havia introduït continguts catalans i història de Catalunya a la primària (a la secundària només a l'Institut-Escola) quedava molt lluny, i encara més després del tall històric cultural i generacional, és a dir, era poc més que pura arqueologia. El normal, l'usual i allò sobre el que es tenia experiència era la història que s'havia impartit-patit durant el període franquista, i aquest, clarament, era un precedent nefast. D'una banda es considerava que allò normal era un marc estatal o universal per a la història, i d'altra hi havia suspicàcies enfront de qualsevol instrumentalització nacional de la història a l'ensenyament ni que fos catalana, ja que això, segons l'experiència adquirida era incorrecte i condemnable. Aquesta situació distorsionava la polèmica, ja que l'adopció d'un estructurant català no volia dir, lògicament, l'opció d'una història agressiva nacionalista-reaccionària. Així, el que en qualsevol cas o en qualsevol altre país hagués estat un fet de normalització (la història nacional o de l'estat nació vertebrava la majoria dels programes escolars europeus) podia entendre's a Catalunya com un acte de revenja condemnable i una concessió a la burgesia. Amb tot, la manca de precedents, la manca d'experiència històrica al respecte era

un factor fonamental. Si en algun altre moment de la història del país la història hagués esdevingut "normal" en l'ensenyament, potser la discussió s'hauria donat de diferent manera. Sense precedents volia dir arrencar de zero i el marc no era precisament favorable. D'altra banda, en aquells moments l'articulació d'una matèria d'aquesta mena potser s'hagués pogut fer únicament prenent com a referència els repertoris d'història nacional neo-romàntics o noucentistes i això era, evidentment, problemàtic.

De tot aquest conjunt de situacions que ens donen les coordenades del problema podem entendre les posicions dels partits polítics en el moment i quines eren les seves actituds. Un altre element important, el dels moviments de renovació pedagògica, el tractarem a bastament, més endavant.

En el període d'obertura que s'inicia a partir de la mort del dictador i durant els primers temps de la transició política, cap partit fa una referència explícita o formula un programa d'urgència per a què la geografia i la història de Catalunya entrin a l'ensenyament. En general, els partits catalans defensen la necessitat d'una escola pública de qualitat, de llengua i continguts catalans. Aquestes declaracions genèriques no es tradueixen, però, en cap iniciativa concreta i rares vegades s'explicita en termes que cal estudiar història de Catalunya a l'escola. Ja hem vist alguns dels condicionants que hi podien haver per part dels partits d'esquerres respecte a la qüestió. Pel que fa al centre dreta, representat per CDC i UD val a dir que la política cultural mai va ser el seu fort, i no disposaven ni de quadres ni d'idees. Com a conseqüència per a tot el ventall polític, la reivindicació d'escola catalana, va ser entesa a la pràctica com un problema de llengua, i en conseqüència, equivocadament o no, en aquesta direcció es van abocar tots els esforços. No es va entendre que la reivindicació de la història de

Catalunya podia esdevenir un important factor de normalització i una aposta democràtica.

Cal tenir present també que la manca d'interès dels nous partits per la història no respon a la casualitat. Com hem dit, la majoria de partits eren nous i no necessitaven de la història per legitimar el seu paper, ans al contrari, un aprofundiment en la història podia ajudar a la seva depreciació. L'únic partit que magnificava el passat recent era, en certa manera, el PSUC, i utilitzava aquesta història recent, convenientment manipulada, per destacar el seu paper d'avantguarda del proletariat i de la lluita per les llibertats durant el franquisme. En aquest cas sí que hi havia utilització del passat per legitimar i potenciar el present.

Durant el 1977 es va celebrar el Congrés de Cultura Catalana, com a gran esforç popular per donar una empenta de normalització a la cultura catalana, esforç en el qual van participar-hi mancomunadament, pràcticament tots els partits catalans. L'experiència del Congrés de Cultura Catalana va ser exemplar en el tema que estem tractant. El Congrés va definir diferents "àmbits" de treball, entre ells un d'"Història" i un d'"Estructura Educativa". Doncs bé, la necessitat d'introduir explícitament la història de Catalunya com a corpus dins de l'ensenyament com a reivindicació concreta no es va tocar ni en un àmbit ni en l'altre, llevat d'una declaració genèrica en l'àmbit d'Història:

"... el coneixement històric no és només patrimoni dels erudits. És important la tasca de formació d'investigadors i de tècnics; també la d'assegurar la presència de la història dels Països Catalans a tots els nivells de la docència, i promoure la divulgació dels coneixements teòrics com a factors de conscienciació ciutadana i d'enriquiment cultural" (3).

Certament que es van fer aproximacions i divagacions, i fins i tot es va procedir a elaborar unitats didàctiques concretes i materials sobre moments emblemàtics de la història de Catalunya, però cap proposta o iniciativa de conjunt que hagués servit com a referent a l'actuació dels partits polítics (4).

Al capdavant però, s'ha de tenir present que la responsabilitat política al respecte és important, però fora una injustícia plantejar-la en aquests termes. Els polítics no deixaven d'ésser un reflex de la societat, i la societat catalana d'aquells moments tenia un profund desconeixement de la pròpia història; i l'adquisició de cultura en aquest sentit no era, precisament, una de les seves preocupacions principals. La situació mostrava la manca de maduresa cultural i democràtica de la societat catalana en el seu conjunt i en un moment determinat (altra cosa seria la consideració que si aquesta situació ha canviat significativament).

ELS MOVIMENTS DE RENOVACIÓ PEDAGÒGICA, LES CIÈNCIES SOCIALS I LA HISTÒRIA.

Les actituds dels moviments de renovació pedagògica respecte a la història nacional han estat diverses i analitzables a diferents nivells. Cal centrar-se en les declaracions programàtiques i, òbviament, en el camp de les realitzacions concretes.

Pel que fa a les declaracions programàtiques val la pena tenir en compte tots els grans manifestos que es fan a les Escoles d'Estiu a partir del 1975, ja que evidencien en certa manera el pols dels moviments de renovació pedagògica i dels nombrosíssims professors (en els primers anys) preocupats i implicats en els processos de millora de l'ensenyament.

Les primeres escoles d'estiu realment multitudinàries van ser la del 1975 i la del 1976 (5), que en certa manera van depassar, per la seva significativitat política, el marc estrictament educatiu.

La X Escola d'Estiu, la del 1975, va elaborar una declaració: "Per una nova escola pública" (6) que va tenir una àmplia difusió. En aquest ampli document es fa un balanç de la situació de l'ensenyament i es fan propostes de futur. Un dels apartats del document fa referència explícita a "La llengua i la cultura catalanes". El conjunt de l'apartat es centra en temes i problemes lingüístics i possibles solucions. Les úniques referències a la història es fan en la proposta número III on es diu textualment:

"III per a tot l'escola, cal partir dels continguts econòmics, polítics, històrics, científics, literaris, etc., específicament catalans" (7).

A banda d'aquest punt, que reflecteix molt bé la posició marginal de la història i el desconeixement de la geografia (se'n destaquen economia i política !), el document no fa cap altra referència a l'ensenyament de la història de Catalunya.

La XI Escola d'Estiu va venir a completar la iniciativa de la X, perfilant el document anterior amb una nova declaració "Per una nova escola pública catalana" (8). En aquesta edició les referències als continguts catalans van ser encara menys explícits. L'únic punt que hi fa referència és l'1.3. que deia textualment:

"1.3. Caràcter nacional

El caràcter nacional de l'Escola. és a dir, la seva adequació als trets específics de la societat, es tradueix en la planificació i

administració de l'Escola, en la programació dels seus continguts i en la llengua.

Per això propugnem un marc polític català que permeti de realitzar la legislació exclusiva i l'execució directa del sistema educatiu.

Així mateix, els mitjans de comunicació hauran d'estar a les mans del govern autònom per tal de poder aplicar noves tècniques a l'ensenyament (televisió escolar, ràdio, premsa, etc.)..." (9).

Els Temes Generals de les següents escoles d'estiu van tenir objectius diversos i no va ser fins a l'Escola d'Estiu de 1981 que tornarien a tractar-se temes relacionats amb les socials en el Tema General "La renovació pedagògica a Catalunya. Criteris de programació i metodologia". A les conclusions es va fer una virulenta crítica als programes renovats que havia impulsat el ministeri i particularment als de Socials. Amb tot, la crítica no comportava la necessitat d'introduir continguts nacionals a l'escola o en tot cas aquests quedaven subordinats a l'estudi del medi (10).

El cavall de batalla del medi i de la recerca, sovint introbable, d'un horitzó interdisciplinar per a les ciències socials va ser una de les característiques que va definir als moviments de renovació pedagògica de Catalunya fins a ben entrada la dècada dels 80. En el sentit de moviments de renovació farem esment, sobretot, a l'Associació de Mestres "Rosa Sensat", que de sempre va comptar amb un sòlid grup de Ciències Socials, grup amb personalitats tan potents, en el camp de la Didàctica de les Ciències Socials, com Onofre Janer, Montserrat Casas, Roser Batllori, Joan Pagès, Pilar Benejam etc. Cal tenir present que les seves propostes i materials van influir decissivament en el plantejament de múltiples escoles, sobretot en les escoles actives catalanes de caràcter privat que es plantejaven amb una vocació pública. D'altra banda la importància de "Rosa Sensat" com a grup de pressió dins del món de l'ensenyament era

evident. Era quelcom més que un grup de renovació ja que la majoria d'intel.lectuals orgànics d'esquerra i sobretot socialistes, vinculats a l'ensenyament, pertanyien al moviment.

L'origen de l'interès del grup de Rosa Sensat per treballar el medi addueix a múltiples influències. D'una banda, els estudis sobre l'entorn, sobretot a primària, havien estat àmpliament desenvolupats per moviments de renovació pedagògica europeus, i amb bons resultats (Moviment Freinet -CEL, Moviment de Cooperació Educativa); es partia, doncs, d'una base psico-pedagògica més o menys sòlida. D'altra banda la reforma de l'éveil a França, que havia suprimit l'ensenyament de la història a la primària francesa esdevenia un referent important (11). En aquest sentit, la formulació de la LGE, potenciant una àrea de síntesi de Ciències Socials i formulant repetides recomanacions per partir del medi proper als estudiants esdevenia un bon trampolí per a la renovació, ja que permetia la sintonia amb experiències renovadores que partissin del medi. Alhora, el fet que les programacions no fossin prescriptives, sinó orientatives, possibilitava organitzar alternatives on plasmar l'ideari pedagògic.

Periòdicament el grup va publicar articles i treballs en els quals es manifestaven propostes i opinions (12). En general, com hem dit, l'èmfasi es posava en l'estudi del medi i en la necessitat d'articular xarxes interdisciplinars per aproximar les socials a primària. En aquest sentit s'havien de superar els dèficits del Ministeri, que tot i muntar una àrea de Ciències Socials, a la pràctica es donava geografia i història, per dir-ho d'altra manera la proposta, a ulls renovadors, no era incorrecta, però sí que estava deficientment desenvolupada.

Les ciències socials es concebien en una perspectiva de transformació de la societat, calia formar ciutadans democràtics i crítics amb la pròpia realitat per ajudar a transformar-la. Però aquesta finalitat

havia de buscar una adequació a les capacitats psicològiques dels estudiants. Per dir-ho d'una altra manera, plantejar un ensenyament adequat a l'edat i amb una finalitat clara de millorament de la societat. Una societat multiforme s'havia d'estudiar amb l'arsenal combinat que, metodològicament, podien aportar les diferents ciències socials. El paper de la història no quedava mai massa clar, atenallada contradictòriament entre el materialisme històric i la desqualificació que del seu caràcter científic n' havia fet Piaget (13).

El coneixement de la història de Catalunya quedava difuminat i en una posició subsidiària. La història de Catalunya podia servir per exemplificar grans processos de la història mundial, o bé la història de Catalunya es confonia, en amalgama, amb la història local; en cap cas, però, es considerava la història de Catalunya o la història nacional com estructurant. El coneixement del marc nacional no quedava garantit, perquè si bé és cert que la història local formava part, encara que parcialment, de la història nacional, això no implicava la inversa, és a dir, la història de Catalunya no era pas història local. Així qualsevol treball o estudi històric d'entorn remetia, directament o indirecta a la història de Catalunya, però no garantia ni els conceptes ni els fets bàsics que estructuraven la història a escala nacional. D'altra banda els estudis d'entorn presentaven molt problemes en una perspectiva global d'ensenyament que ja han estat objecte de crítica i que no repetirem aquí (14).

Els grups de socials de "Rosa Sensat" van anar més lluny realitzant propostes de conjunt per a la primera i per a la segona etapa d'EGB, aportant programes detallats i exemples de múltiples activitats didàctiques (15).

La proposta de primera etapa es centrava totalment en aspectes de geografia humana i sociologia, a partir dels quals s'incardinaven

aportacions d'altres disciplines socials i amb una història més que feble. Un dels tòpics del moment era, precisament, que els nens no podien entendre la història a causa del seu alt grau d'abstracció, la qual cosa la feia inassequible, segons la teoria piagetiana dels estadis evolutius, en el període de les operacions concretes.

La proposta de segona etapa era mixta de geografia i història. Malgrat les crítiques a la divisió disciplinar la pràctica va demostrar que aquesta opció esdevenia més realista, anant a raure així a l'abonament de les tesis ministerials. Amb tot, s'intentava introduir, amb major o menor fortuna, elements interdisciplinars. La història es plantejava en un sentit cronològic, intentant fer reflexions sobre les seves implicacions en el present. L'estructurant era la història del món i la d'Espanya, tot i que es feien nombroses exemplificacions a Catalunya, i les activitats es presentaven, en moltes ocasions, a partir d'exemples locals catalans. D'altra banda se'n destaca també l'esforç per introduir el vocabulari i la periodització marxista en la proposta: societats esclavistes, societat feudal, societat capitalista...

A més a més de les grans propostes globals van realitzar-se també propostes concretes adaptades a medis comarcals. En aquest sentit una de les obres més paradigmàtiques i aconseguides, representatives del moviment, va ser l'excel·lent treball de M. Casas i R. Batllori a propòsit del Vallès Occidental (16).

Tot plegat les propostes van ser útils en el context del moment, però no van significar cap avenç destacable en la recuperació de la història nacional per a l'escola.

Cal esmentar també les contribucions a la renovació de les Socials i de la Història que es van fer a partir de la revista *Guix. Elements d'acció educativa*, tot considerant que aquesta publicació va ser

independent i no vinculada en concret a cap moviment de renovació pedagògica. Potser per aquesta raó des de les seves pàgines van poder expressar-se les més diverses posicions (17).

Pel que fa a la secundària, val a dir que en un primer moment a Catalunya no van existir corrents de renovació importants pel que fa al tractament de la història. Amb tot, el grup *Germania 75* fundat a València i nodrit, en bona part, per professors catalans va incidir amb relativa força al Principat, sobretot a partir de la publicació dels seus materials. Igualment cal destacar el grup *Garbí*, també fundat a València i centrat en el treball de Geografia. Cap a l'any 79, membres d'ambdós grups, i després de mantenir contactes amb moviments renovadors britànics, van procedir a muntar el grup *Eina. Història 13-16*, que en un primer moment va tenir acollida a l'ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona. En general, els grups renovadors de secundària, van tenir una preocupació fonamental pel mètode didàctic més que pels continguts. En aquest sentit la problemàtica dels continguts catalans en història venia a ser un problema secundari malgrat que van haver-hi iniciatives preconitzant la seva necessitat (18), i que el projecte 13-16 en les seves successives versions funcionava sobre la base de casos de Catalunya. D'altra banda, la versatilitat del projecte feia que fos fàcilment catalanitzable quant a continguts. En qualsevol cas l'estructurant era el mètode, al qual la història nacional es podia adaptar; no hi havia una posició a la inversa, és a dir, una reflexió sobre la necessitat o no d'introduir, de manera reglada, continguts d'història a l'ensenyament.

LA LLARGA MARXA CAP A LA NORMALITZACIÓ

A partir 1983 qualsevol discussió i debat sobre el món educatiu va quedar polaritzat al voltant de la reforma dels programes del cicle superior d'EGB i del primer cicle de secundària, i després del cicle 12-16. Ja hem vist anteriorment com es van desenvolupar els esdeveniments al respecte i com, poc a poc, de manera directa o indirecta la polèmica sobre la història de Catalunya anava entrant a l'ensenyament. Val a dir, ni que sigui a risc de repetir-nos, que la reforma apareixia mediatitzada per unes àrees hereves de la LGE. Sense nous elements que fessin variar la situació global, l'ensenyament arrelat al medi, la història local, l'estructuració de la història a partir de referents estatals o universals i la il·lustració interdisciplinària continuaven essent les coordenades mestres que condicionaven els debats.

D'altra banda quelcom començava a canviar i, cada cop més, materials didàctics que tractaven sobre aspectes d'història de Catalunya tenien més acceptació, i el fet que comencés a haver-hi materials esdevenia una variable important (19). D'una manera o altra la perifèria del món de l'ensenyament, així com l'opinió pública començava a plantejar-se la problemàtica dels continguts catalans d'història i geografia a l'ensenyament. La maduresa assolida pel món docent també hi contribuïa.

A partir del 1987 diverses entitats cíviques, entre elles el Col·legi de Doctors i Llicenciats i Omnium Cultural van començar una campanya d'opinió sistemàtica a propòsit de la història i la geografia a l'ensenyament, campanyes a les quals hem fet esment en el capítol anterior. Com a conseqüència del conjunt de variables, pel 1988 la Conselleria va dictar l'ordre per la qual s'incorporaven els continguts de geografia i història a l'ensenyament primari i secundari. Igualment, i amb anterioritat a l'ordre del 1988 la

història i la geografia de Catalunya havien anat guanyant terreny en la formació inicial i permanent del professorat. Així, en algunes escoles de mestres, es van incorporar assignatures de Coneixement de Catalunya, de Geografia o d'Història de Catalunya; en els cursos de reciclatge de Català igualment es va exigir el Coneixement de Catalunya i en l'experiència dels FOPIS (Formació Permanent Institucional) es van donar continguts de reciclatge de geografia i història.

L'Ordre del 1988 va ser un factor més d'un ampli moviment d'opinió pública que, sense sorolls ni estridències, anava afavorint un clima favorable a la revisió del paper dels continguts nacionals a l'ensenyament. A finals dels vuitanta i principis dels noranta van començar a aparèixer diverses obres que des d'una perspectiva teòrico-pràctica reivindicaven o proposaven un marc nacional per a l'ensenyament de la història (20). Igualment, començaven a sovintejar nombroses obres útils des del punt de vista de l'ensenyament: històries generals de Catalunya i dels Països Catalans, històries de butxaca, atles, còmics, etc., a banda de multiplicar-se l'existència de materials temàtics, col·leccions didàctiques, videos, jocs, etc. La nova conjuntura, sumada al fet que, per primera vegada els llibres de text començaven a contenir, ni que fos mínimament, continguts catalans, obria una nova etapa tendent a la normalització del tractament de la geografia i la història del propi país a l'ensenyament. L'emissió per televisió d'una llarga sèrie de dibuixos animats sobre història de Catalunya (coneguda popularment com "Dragui"), tot i que poc afortunada pel que fa a continguts i tipus d'exposició, també va esdevenir important per crear opinió. L'edició dels dibuixos en video va fer que aquest passés a ser una eina habitual a les escoles de primària.

En la mateixa sintonia de recuperació-crítica unes accions anaven alimentant les altres; així a mitjan dels 90 el Departament de

Cultura de la Generalitat va encarregar un informe a l'historiador Agustí Colomines a propòsit del tractament de la història de Catalunya en els llibres de text. Informe que va ser esgarrifós, tot i que l'esgarrifament real feia més de deu anys que durava. El Departament de Cultura, en aquest cas va trigar molt de temps a adonar-se d'un fet que en el món de l'ensenyament es coneixia a bastament, i pràcticament no escandalitzava ja a ningú. En qualsevol cas l'informe va ser positiu, en el sentit que la notícia va ser tractada amb una certa amplitud pels mitjans de comunicació, alimentant un debat que s'allargaria al llarg de tot l'any (21).

Mentre sectors de l'administració de la Generalitat o del partit del govern havien començat també a pensar que potser era l'hora de procedir a una catalanització de l'ensenyament, ho demostra l'ampli debat que va seguir a la publicació d'un document intern apòcrif filtrat a la premsa. El document en qüestió, atribuït a alts càrrecs de l'administració, es titolava "*Proposta per augmentar la consciència nacional* i es plantejava (allò que normalment fa qualsevol poder polític) incidir en l'ensenyament, i en la societat en general, en benefici propi. El document deia, segons la versió castellana que va publicar la premsa, pel que fa a la història en l'ensenyament algunes idees interessants que transcrivim:

"Objetivos. Impulsar el sentimiento nacional catalán de los profesores, padres y estudiantes. Garantizar el perfecto conocimiento de la geografía, historia y otros hechos socioculturales de Catalunya, además de potenciar el uso de la lengua catalana por parte de profesores maestros y alumnos...

Actividades fundamentales: 1) Exigir el correcto conocimiento de la lengua, historia y geografía de Catalunya y de los Países catalans a todos los profesores, maestros y alumnos. Elaborar las herramientas

didácticas correspondientes y obligar a los inspectores su cumplimiento.

2) Elaboración de un plan de formación permanente y de reciclaje del profesorado que tenga en cuenta los intereses nacionales. Incentivación positiva de los cursos de reciclaje.

3) Editar y emplear libros de texto sobre la historia, geografía, arte, literatura, economía, etc., de Catalunya y los Países Catalans. Establecer acuerdos con editoriales para su elaboración y difusión, con subvenciones si es necesario.

4) catalanización de los programas de enseñanza. Análisis previo y aprobación del contenido por parte de personas responsables y de confianza.

5) Promover que en las escuelas universitarias de formación del profesorado de EGB se incorporen los valores educativos positivos y el conocimiento de la realidad nacional catalana.

6) reorganizar el cuerpo de inspectores de forma y modo que vigilen el correcto cumplimiento de la normativa sobre la catalanización de la enseñanza. Vigilar de cerca la elección de este personal..." (22).

El document en qüestió, molt ampli, i que tractava els més diversos temes va comportar molta polèmica. Pel que fa, però, a l'apartat d'ensenyament no aportava res de l'altre món. Un document d'aquest estil hagués pogut ser aprovat, sens dubte, per consens de les forces polítiques, en el 76 o immediatament després. Al capdavant, el que es deia estava en l'esperit de les declaracions unitàries de la transició que demanaven escola catalana en llengua i continguts.

Per tot plegat, cal interpretar també el document dins d'una tendència general a la normalització de la història de Catalunya en l'ensenyament, tendència que començava a perfilar-se a principis dels 90, però que en el moment de redactar el present treball és encara una incògnita de futur.

L'ENQUESTA DE LA FUNDACIÓ ACTA

L'estat de sensibilització de l'opinió pública a principis dels 90, respecte a la necessitat de conèixer la història de Catalunya, havia variat sensiblement respecte als anys 70. Amb tot, no ho podem assegurar d'una manera rotunda, o mínimament objectiva, ja que no tenim cap mostra d'opinió al respecte referent als anys 70, i la baixa sensibilització l'hem de deduir de les resultants perifèriques que hem exposat anteriorment (ni els partits polítics, ni els moviments educatius se'n fan ressò). Contràriament, sí que disposem de documentació mínimament fiable per detectar l'estat d'opinió a principis dels 90.

A principis del 1991, la Fundació Acta (Fundació per a les idees i les arts), formada per professors universitaris, historiadors i periodistes (23), va encarregar a l'empresa *Line Staff. Investigació i marketing* un ampli estudi a propòsit de les actituds de la població respecte a la història de Catalunya. El document resultant, tot i que no es va publicar, va divulgar-se àmpliament en ambients intel·lectuals (24). Cal entendre que la iniciativa responia a l'interès que, a poc a poc, s'havia anat desvetllant sobre el tema i a la necessitat de disposar de dades fiables al respecte.

El treball, ampli i ben plantejat, recollia una àmplia mostra de 1506 adults i 100 joves de diferents indrets de Catalunya. El sondeig adreçat als joves de menys de 18 anys permetia, doncs, calibrar endemés com havia anat penetrant la història de Catalunya a l'ensenyament. Tot i que el tipus de preguntes no satisfà les necessitats precises d'un historiador, els resultats van ser molt interessants.

Sorprenentment una bona part dels estudiants (62,4 %) manifestava haver rebut, tot i que de manera dispersa, ensenyaments sobre

història de Catalunya, alguns fins i tot tenien la percepció d'haver rebut coneixements en forma d'assignatura diferenciada (18,9 %). I cal dir que de manera sorprenent, perquè amb anterioritat a l'Ordre del 1988, la història de Catalunya estava absent dels programes, i després de l'ordre tampoc hi havien excessives garanties per a que es fes efectiva fins que els llibres de text no rutillessin. Així doncs, cal pensar que una part del professorat, pel seu compte i risc i a partir de diferents vies, havia anat introduint, de manera no reglada, història de Catalunya a l'ensenyament (25).

La majoria d'alumnes manifestaven, així mateix, que els continguts rebuts no eren suficients (54,7 %) i opinaven que la matèria havia d'estructurar-se com assignatura independent (51,8 %) mantenint diferents tipus d'argumentacions (26).

Pel que fa a la població general, que és el que més ens pot apropar a l'opinió pública, els resultats també eren força interessants. Un 43,2 % dels enquestats manifestaven estar interessats per la història de Catalunya, un 29,8 % no mostraven interès i un 27% no tenien opinió.

Quant als temes o períodes que més focalitzaven l'interès hi havia una gran dispersió. Se'n destacava el fet que els més joves estaven més interessats per la història antiga, mentre que la història contemporània centralitzava els interessos de la gent compresa entre els 25 i els 34 anys. A partir d'un qüestionari tancat que interrogava sobre determinats temes, els més joves es mostraven interessats, a banda de la història antiga, per la Guerra dels Segadors i els Reis Catòlics. La transició democràtica interessava als entrevistats de mitjana edat i la II República a la gent més gran. L'interès pels temes era més gran entre els entrevistats d'ascendència catalana i la gent que tenia estudis mitjans (27).

Respecte als fets més significatius de la història de Catalunya els resultats també eren sorprenents. Els entrevistats de Barcelona citaven (amb poca precisió) l'11 de setembre, Sant Jordi i el Drac (!) (amb una increïble confusió de llegenda i història) era molt citat entre les dones i la gent dels petits municipis; la Guerra Civil era recordada majoritàriament pel homes i per la gent de més de 64 anys, mentre que la Guerra dels Segadors era més citada pels joves entre 15 i 17 anys (28).

Els personatges més citats (es demanava als entrevistats que citessin 5 personatges) de la història de Catalunya eren:

Companys	34,1%
Tarradellas	31,6%
Macià	24,1%
Pujol	17,6%
Jaume I	12,8%
Dalí	11,1%
Guifré "El pelós"	5,5%
Rafael Casanova	5,2%
Pasqual Maragall	5%

Els resultats eren també interessants en tant que evidenciaven la fragmentació dels coneixements i la importància dels mitjans de comunicació (mort de Dalí, imminència de les Olimpíades)(29).

A banda de múltiples consideracions sobre les maneres idònies per conèixer la història, el sondeig es centrava també en el camp de les actituds, el més important des del nostre punt de vista.

Un 94,2 % dels enquestats manifestava que els ciutadans haurien de conèixer millor la història de Catalunya. A propòsit de la història

de Catalunya en l'ensenyament, un 49 % considerava insuficient l'atenció que es donava a la matèria, un 24 % creia que era suficient mentre que un 27 % no tenia opinió (30).

Pel que fa a qui hauria de tenir responsabilitat per fer arribar els coneixements d'història de Catalunya, un 57,7 % manifestaven que havia de ser responsabilitat de la Generalitat, mentre que un 25,2 % assenyalaven que era una responsabilitat directa de les escoles. En qualsevol cas un 72,4 % manifestava que li agradaria tenir més informació sobre història de Catalunya.

El sondeig incloïa un qüestionari tancat amb una sèrie de preguntes concretes sobre fets de la història de Catalunya a fi de detectar els coneixements de la població (31). Sobre això són interessants les conclusions expressades pels autors del treball:

"S'observen dues importants inflexions positives quant al grau de coneixement d'Història de Catalunya; una és en el grup d'edat de 18 a 24 anys i l'altra en el grup de més de 64 anys. A partir dels 24 anys el nivell de coneixements comença a minvar, es recupera lleugerament a partir dels 55 anys i assoleix el seu punt més alt entre els més grans.

és destacable el fet que són els joves de 15 a 17 anys, estudiants de BUP o FP en la seva majoria, els qui tenen menys coneixements d'Història de Catalunya. Això ens indica una baixa incidència de l'escola en l'adquisició d'aquests coneixements..." (32).

Finalment, el sondeig interrogava sobre les actituds davant la història com a fet cultural. Sobre això hi havia un acord general en la importància de la història com a fet cultural i explicatiu del present i com instrument per aconseguir un major arrelament a Catalunya (33).

Globalment considerat, el sondeig donava resultats interessants, amb la reserva que sempre s'ha de tenir respecte a aquests tipus de sondeigs. D'una banda, i al marge de les conclusions dels autors (34), venia a mostrar que la població catalana tenia un desconeixement profund de la seva pròpia història; d'una altra, es detectava que, si més no, la població era conscient d'aquest dèficit i que calia superar-lo. Es mostrava també una opinió considerable en el sentit que l'ensenyament, d'una manera o altra, havia de fer-se responsable d'aquest dèficit d'informació.

Les dades que ens subministra el sondeig també són interessants, tot i que els autors parteixen de la base falsa que l'ensenyament de la història de Catalunya estava normalitzat a l'ensenyament, i ja hem vist que l'Ordre del 1988 va tenir una incidència relativa i no immediata. Tenint en compte això, la manca de coneixements dels estudiants no constitueix cap sorpresa. La sorpresa és precisament que, majoritàriament, els estudiants manifestin que han rebut coneixements d'història de Catalunya de manera explícita. D'altra banda, i no deixa d'ésser simptomàtic, el període per al qual els estudiants denoten preferència i certs coneixements és el de la història antiga i fins al segle XVII, aspectes indicatius de l'escàs tractament de la història contemporània a l'ensenyament malgrat les disposicions legals (pes de la història contemporània general en els programes) i els llibres de text.

CAPÍTOL 7. NOTES

1. Onofre Janer i Leandre Colomer, dos historiadors molt preocupats per didàctica no s'estaven de considerar que:

"Des del punt de vista estrictament històric hem apuntat ja un parell de problemes; el de la definició del concepte de nació, i el de l'estudi de la formació de la nacionalitat catalana.

Pel que pertoca a l'estudi històric, cal dir que quan els nostres historiadors s'han disposat a estudiar la formació de la nació catalana, s'han trobat amb un buit molt important d'elaboració. Avui, l'estudi de la formació nacional de Catalunya és un tema relativament nou, i això ha comportat una divisió dels historiadors segons les seves conclusions provisionals. De tota manera, les fonts d'investigació no han estat esgotades, i cal confiar que, des del punt de vista de l'escola, es trobaran interessants material d'utilitat didàctica.

Pel que fa a l'ensenyament, les línies d'investigació empreses pels historiadors catalans en estudiar la realitat nacional de Catalunya, obren un camp de treball prou ample que ens ofereix un extens ventall d'objectes d'estudi a introduir en el treball escolar"

JANER, O.; COLOMER, L. "L'ensenyament de la història i la qüestió nacional. Algunes consideracions didàctiques i de contingut". A: *Perspectiva escolar*, 1977, núm. 11, pàg. 12.

1. "...Nosaltres suposem que arribar a unes conclusions sòlides sobre el fet nacional català

voldrà dir investigar al mateix temps, i articular, la formació de les instàncies que determinen la nostra formació social. I pensem, a més, que l'ensenyament de la qüestió nacional a l'escola s'haurà de caracteritzar per l'estudi d'aquests nivells per part dels nois...

...Així, doncs, caldrà abordar en primer lloc el procés constituent dels elements al nivell estructural; una aproximació als orígens medievals de la formació de la nostra nació, i sobretot el procés històric que condueix a la instal·lació de la forma de producció capitalista com a dominant, amb unes característiques específiques que el determinen al davant d'altres formacions socials.

Sobre l'origen medieval, creiem que no cal insistir massa.

Sobre el segon aspecte, a grans trets i forçosament parcialitzat, hem fet una primera selecció dels temes que creiem més interessants per entendre el procés d'implantació del capitalisme a Catalunya i que pensem que caldria introduir en el treball escolar com a objecte d'estudi i de reflexió per a la comprensió de la formació social catalana:

1. És a finals del segle XVIII, és a dir, l'inici de la indústria manufacturera a gran alçada, estimulada pel comerç colonial amb Amèrica i per l'augment de la productivitat agrícola. S'haurien de veure també els obstacles amb què topava la industrialització catalana, sobretot a nivell de mercat.

2. Un segon tema que s'hauria d'estudiar és l'etapa d'expansió i mecanització (1830-1865): les colònies tèxtils del Ter i del llobregat, la mecanització del filat i del teixit i la introducció del vapor.

3. Un altre aspecte important d'aquesta vessant de l'estudi a nivell estructural, seria la consolidació de la indústria tèxtil i el naixement de la indústria pesada de béns d'equipament, cap a les darreries del s. XIX.
4. Així mateix caldria treballar el procés que duu a l'hegemonia de la producció capitalista a partir de la conjuntura favorable de la Gran Guerra (1914-1919) i l'evolució durant la crisi dels anys trenta.
5. Finalment no podem oblidar l'etapa franquista, és a dir, el procés de formació del capitalisme monopolista i de dislocació de la burgesia com a classe nacional.
6. Igualment, alhora que el procés industrialitzador, seria bo que els nois treballessin l'evolució social al llarg d'aquest període..."

Ibidem, pàg. 13-14.

3. Citat a: RIERA, I. "El Congrés va a l'Escola", A: *Perspectiva Escolar*, 1977, núm. 11, pàg. 6.
4. Entre els materials elaborats en el Congrés o en el marc del Congrés, a banda de diferents posters murals, cal destacar:

CASAS, E. "La Revolució de 1640 a Catalunya", A: *Perspectiva Escolar*, 1977, núm. 11, pàg. 17-20.

CONGRÉS DE CULTURA CATALANA. *Autonomia i institucions autonòmiques a la història de Catalunya (Material documental i didàctic per treballar a l'escola)*, Barcelona: Congrés de Cultura Catalana, 1977.

EQUIP DE CIÈNCIES SOCIALS DE "ROSA SENSAT", *Didàctica sobre l'Estatut d'Autonomia, A primera i segona etapa d'E, G, B.*, Barcelona: Ketres, 1977.
5. A l'Escola d'Estiu del 1975 van haver-hi 3.270 matriculats, i a la del 1976, van ser 5.941.
6. DECLARACIÓ DE LA X ESCOLA D'ESTIU DE BARCELONA, "Per una nova escola pública", A: *Perspectiva Escolar*, 1975, núm. 4, pàg. 1-12.
7. *Ibidem*, pàg. 9.
8. DECLARACIÓ DE L'XI ESCOLA D'ESTIU DE BARCELONA, "Per una nova escola pública catalana", A: *Perspectiva Escolar*, 1976, núm. 10, pàg. 3-9.
9. *Ibidem*, pàg. 4-5.
10. XVI ESCOLA D'ESTIU DE BARCELONA, "La renovació pedagògica a Catalunya. Criteris de programació i metodologia", A: *Perspectiva Escolar*, 1981, núm. 57.

La crítica a les programacions del ministeri destacava en aquesta declaració en els següents termes:

* Anàlisi dels "Programas renovados"

1. Criteris ideològics:

1.1. Reflecteix la concepció centralista, centralitzadora i homogeneïtzadora de les diferents realitats socio-culturals de l'Estat espanyol. La programació de les Ciències Socials amaga la realitat plurinacional de l'Estat.

1.2. Nega la possibilitat d'una pedagogia activa i l'adaptació a les diferents realitats socials i perpetua el fracàs escolar i la doble situació...

... 2.1. Coherentment amb el planteig homogeneïtzador, l'estudi de la societat no es fa a partir del medi, sinó de realitats abstractes que no són assequibles als nens d'EGB.

...2.4. La història s'introdueix a partir de sisè de manera lineal la qual cosa impedeix la seva utilitat per a la comprensió del present, donat el grau d'abstracció que suposa. Proponem una programació cíclica, que permeti un estret lligam amb els conceptes que el noi ja domina, a la vegada que els pugui relacionar amb el moment present.

2.5. Sota l'epígraf de Ciències Socials s'anaguen matèries diferents sense cap relació: Geografia, Història, Educació Cívica i Educació Vial, i es margina la resta de Ciències Socials a les quals no es fa cap referència"

Ibídem, pàg. 22-23.

11. Vegeu al respecte; FERRÓ, M. *Comment on raconte l'Histoire aux enfants à travers le monde entier*, Paris; Payot, 1981, cap. VII.

12. La bibliografia generada pel moviment de Rosa Sensat respecte a les ciències socials es

molt extensa. A banda de nombrosos dossiers didàctics van publicar-se nombrosos articles d'opinió que ajuden a entendre les posicions del moviment i dels seus membres. Entre d'altres, i sense la pretensió de fer un recull exhaustiu cal destacar:

MASJUAN, J.M. "Algunes consideracions sobre les ciències socials". A: *Perspectiva Escolar*, 1976, núm. 5.

JANER, D. "La història i el medi propi". A: *Perspectiva escolar*, 1976, núm. 5.

CASAS, M. "Orientacions sobre la didàctica de les ciències socials". A: *Perspectiva Escolar*, 1976, núm. 5.

ASSESSORIA DIDACTICA DEL CATALA DE ROSA SENSAT, "Els continguts catalans a l'Escola". A: *Perspectiva Escolar*, 1978, núm. 26.

BATLLORI, R.; CASAS, M. "El medi com a punt de partida per a l'estudi de les ciències socials". A: *Perspectiva Escolar*, 1980, núm. 46.

PAGÈS, J. "Les ciències socials i l'estudi del medi". A: *Perspectiva Escolar*, 1985, núm. 92.

13. PIAGET et al. *Tendencias de la investigación en las ciencias sociales* Madrid; Alianza Universidad, 1975, pàg. 44-121.

14. Vegis al respecte:

HERNANDEZ, F.X., *Ensenyar Història de Catalunya*, Barcelona; Graó, 1990, pàg. 43-49,
 LUIS, A.; URTEAGA, L. "El estudio del medio y Heimatkunde en la geografía escolar", A:
Geo-crítica, 1982, núm. 38,

15. CASAS et, al. *Ciències Socials a la Primera Etapa d'EGB*, Barcelona; Rosa Sensat - Ed. 62,
 1979,

GRUP DE CIÈNCIES SOCIALS DE "ROSA SENSAT", *Les ciències socials a la segona etapa d'E.G.B.*,
 Barcelona; Rosa Sensat-Ed 62, 1981.

16. BATLLORI, R.; CASAS, M. *L'ensenyament de la Història a l'escola; societat i territori al
 Vallès Occidental*, Barcelona; ICE-Col.lecció Pau Vila núm. 1, 1982.

17. A partir del 1977 *Guix* va oferir les seves pàgines als més diversos autors i a les més
 variades tendències en una perspectiva progressista. Entre d'altres van col.laborar-hi en
 aquest període; P. Benejam, J. Pages, F.X. Hernández, J. Prats, etc.

18. GRUPD GARBI, "Las ciencias sociales y las nacionalidades", A; *Revista de Bachillerato*,
 1978, núm. 5, pàg. 78-79.

19. A finals del setanta Els Grumets de "La galera" va començar a publicar novel·les i relats
 històrics centrats a Catalunya, iniciativa que van continuar les Publicacions de l'Abadia
 de Montserrat. Mentre, els Serveis de Cultura popular començaven a produir videos diversos
 sobre història de Catalunya. Cal esmentar finalment que a l'any 1984, l'Editorial Graó,
 vinculada a la revista *Guix* va començar a publicar la *Biblioteca de la Classe*, amb
 nombrosos títols sobre història de Catalunya, curiosament els que van tenir més acceptació
 entre el professorat,

20. ALCOBERRO ET AL. *Terra de marca, Història de Catalunya*, Madrid; Ed. Alhambra, 1989,

HERNANDEZ F.X., *Ensenyar Història de Catalunya*, Barcelona; Ed. Graó 1990,

MOGA, A.; DOLCET, J. *Compendi de recursos didàctics per a la coneixença del medi nacional*,
Educació Secundària Bàsica, Barcelona; La llar del llibre, 1990,

21. L'informe no es va publicar íntegrament, però es van publicar diferents articles a premsa
 diària i revistes, entre ells un del mateix Agustí Colomines, comentant els seus trets
 principals:

COLOMINES, A. "La identitat nacional catalana en els manuals espanyols", A; *Cultura*,
 Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1990, núm. 17, pàg. 34-38,

ROGLAN, J. "Libros de BUP y COU falsean la historia de España y Catalunya", A; *El
 Periódico*, Barcelona, 13-5-1990,

ROGLAN, J. "La ideología propicia una literatura delirante", A; *El Periódico*, Barcelona,
 13-5-1990,

PIROL, R.M. "La Generalitat enviará al Ministerio su propuesta para reformar los libros de
 texto", A; *La Vanguardia*, Barcelona, 6-4-1990,

ESPINAS, J.M. "Què ensenyen? El llautó", A; *Avui*, Barcelona, 15-5-1990,

Pel que fa a l'informe demanat per la Conselleria de Cultura les conclusions eren les
 següents:

"Les conclusions que cal extreure de l'anàlisi dels llibres és que l'antiguitat del pla d'estudis i les circumstàncies polítiques que envoltaven la seva aprovació, són un handicap innegable per incorporar els grans problemes de la historiografia catalana actual.

Certament, el temari de primer de BUP limita l'observació a la història actual (NOTA suposem que vol dir mundial), descurant-ne els afers interiors peninsulars. Sobretot perquè l'extensió és desmesurada i, en gairebé tots els casos, s'opta per una explicació estructural o bé estatalista, cosa que no permet l'observació dels esdeveniments més propers.

Com hem dit a la introducció el programa de geoeconomia de segon de BUP no contempla de cap manera la realitat catalana contemporània. En alguns casos, però, s'inclou un tema final sobre Catalunya o Espanya, segons d'on sigui el peu editorial.

El curs que centra tot el seu interès en la història dels pobles ibèrics és el tercer de BUP. No obstant això, hi ha una sèrie de prevencions que determinen el conjunt de l'explicació. En primer lloc, doncs, que es parteix d'una realitat política unitària -que és actual i no permanent històricament- que condiciona l'explicació. En uns casos és més aguda que en altres però és comú a tots. En segon lloc, cal destacar que la bibliografia catalana, en general, no es té en compte, si bé sí que citen aquells autors catalans que han escrit alguna història d'Espanya en castellà. El resultat no podia ser un altre: el desconeixement generalitzat del que han estat els grans debats historiogràfics catalans per a la correcta interpretació de la història espanyola. I, en tercer lloc, la centralitat de la història castellana per damunt de les altres històries regionals o nacionals de la península ibèrica.

Pel que fa al CDU, ja hem dit que el temari -que és el que serveix per entrar a la Universitat- no inclou cap tema d'història catalana ni tampoc d'Espanya.

I, a la fi, una consideració lingüística. En un estat plurilingüe com l'espanyol s'hauri de ser respectuós amb totes les llengües. La toponímia catalana es castellanitza sempre, i els gentilicis freqüentment."

(Informe sobre el tractament de la Història de Catalunya en els llibres de text del batxillerat Unificat Polivalent, Policòpia).

22. "La estrategia de la recatalanización". A: *El Periódico*, Barcelona, 28-X-1990, pàg. 26-27.
23. La fundació estava formada per personalitats diverses, majoritàriament independents, tot i que decantades cap a l'espai nacionalista. En algunes esferes s'estimava que la fundació organitzava als intel·lectuals orgànics del partit del govern, i que de fet la Fundació tenia el suport indirecte de la pròpia administració.
24. LINE STAFF, *Resultats estudi quantitatiu; coneixements història de Catalunya*, Ref.; 6247, Barcelona, 7 de juny de 1991, 109 pàg.
25. *Ibidem*, pàg. 27-28.
26. *Ibidem*, pàg. 30-32.

27. *Ibidem*, pàg. 42-45.

28. *Ibidem*, pàg. 47-48.

29. *Ibidem*, pàg. 49-50.

30. *Ibidem*, pàg. 66.

31. *Ibidem*, pàg. 69-82.

32. *Ibidem*, pàg. 79.

33. *Ibidem*, pàg. 83-86.

34. Com a síntesi del treball els autors opinaven que:

* S'ha realitzat un sondeig d'opinió pública entre una mostra representativa de la població de Catalunya, de 15 a + de 64 anys, residents en municipis de més de 5.000 habitants, mitjançant entrevistes personals a la llar de l'entrevistat amb un qüestionari semi-estructurat.

* L'objectiu del sondeig ha estat determinar l'interès específic pels tems d'Història de Catalunya, les fonts d'informació utilitzades i desitjades, i el nivell de coneixements existents.

* S'ha considerat també una sub-mostra d'estudiants de 15 a 17 anys, sobre els que s'ha sondejat opinions i interessos respecte a la Història de Catalunya com a contingut acadèmic.

* Respecte a la fase d'estudiants (n=100), cal dir que una majoria (62,4 %), ha estudiat ja la Història de Catalunya, però sols un 11,8 % l'ha fet com una assignatura independent.

* Els que han estudiat la Història de Catalunya, consideren en la seva majoria, que els CONEIXEMENTS ADQUIRITS NO HAN ESTAT SUFICIENTS, degut principalment a que el tema s'ha enfocat de forma molt general o superficial.

* És lleugerament majoritària l'opinió entre els estudiants de 15 a 17 anys, que la Història de Catalunya s'hauria d'impartir de forma independent. Aquesta postura es recull de forma molt més clara entre els estudiants d'ascendència catalana.

* Un 43,2 % del total dels entrevistats (n=1606), estan interessats en temes relacionats amb la Història de Catalunya, encara que sols un 15,6 % mencioni espontàniament alguna temàtica.

* La menció de fets significatius de la Història de Catalunya, és sobre fets "propers i festius" o bé sobre fets que han estat commemorats darrerament, (11 de setembre, Sant Jordi/Drac, Tarradellas, etc.),
Es recorden principalment personatges actuals o recentment commemorats, (Comanys, Tarradellas, Macià, Pujol, etc.),
No es recorden noms d'historiadors.

* El baix coneixement de la història de Catalunya, genera entre la mostra entrevistada un interès majoritari per rebre i disposar de més informació, no obstant es demostra una actitud passiva, amb una clara preferència per la TV com mitjà més adequat per transmetre aquest tipus d'informació, essent els programes Documentals/ reportatges els que més agraden per rebre aquest tipus d'informació.
El record, i l'acceptació que el programa de dibuixos animats Dragui ha tingut, és alt, malgrat que no és el tipus de programació per difondre la història de Catalunya més demanat pel col·lectiu entrevistat.

* Els llibres, han estat el mitjà més utilitzat per obtenir els coneixements que actualment té la població.

* A un 72,4 % del col·lectiu entrevistat, li agradaria tenir més informació sobre Història de Catalunya, a l'hora que un 92,2 % manifesta que els ciutadans de Catalunya haurien de conèixer més la seva història.

* Com a punt final podem dir que, s'accepta de forma generalitzada el següent:
"El passat històric forma part de la nostra cultura,
"és necessari tenir coneixements sobre Història,
"La història és un instrument explicatiu del present,
"Els coneixements d'Història de Catalunya en faciliten l'arrelament,

Ibidem, pàg. 88-92.